

**Nemzetközi
Kapcsolatok Doktori
Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Vári Andrea Sára

Kína fejlesztési együttműködése Afrikával
című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Prof. Simai Mihály
akadémikus

Budapest, 2016

Világgazdasági Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Vári Andrea Sára

Kína fejlesztési együttműködése Afrikával

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Prof. Simai Mihály
akadémikus

© Vári Sára

Tartalomjegyzék

I. Kutatási előzmények, a téma indoklása, hipotézisek	4
II. A felhasznált módszerek	9
2.1 Az elemzéshez felhasznált adatok	9
2.2 Az értekezésben alkalmazott fogalmak	10
2.3 Az elemzéshez felhasznált módszerek	11
III. Az értekezés eredményei	13
3.1 A kínai fejlesztési együttműködés sajátosságai.....	13
3.2 A kínai fejlesztési együttműködés elemzése Afrikában az ezredfordulót követően	14
3.2.1 A segélyek nagyságának alakulása	14
3.2.2 A segélyek földrajzi megoszlása	15
3.2.3 A kínai és az OECD DAC tagállamok segélyallokációjának összehasonlítása	16
3.2.4 A fejlesztési együttműködés, a kereskedelem és a beruházások közötti összefüggések elemzése ¹⁹	
3.3 A hipotézisek értékelése: a fejlesztési együttműködés, a kereskedelem és a beruházások közötti kapcsolatok szektoriális szintű elemzése	20
3.4 Az értekezés szakirodalmi jelentősége, további kutatási irányok	22
IV. Hivatkozások	24
V. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke	34

I. Kutatási előzmények, a téma indoklása, hipotézisek

„Kína 30 évvel a reformot és nyitást követően rendelkezik mindazzal a technológiával, felszereléssel, szakképzett munkaerővel és tőkével, amellyel Afrikának segíteni tud a fenntartható önálló növekedésben. Emellett Kína politikailag erősen elkötelezett abban, hogy támogassa Afrikát a fejlődésben. Kínának és Afrikának kölcsönösen szükségük van egymásra és kölcsönösen kiegészítik egymást, és most ritka történelmi lehetőség adódott, hogy együttműködve fejlődjenek tovább.” Ezekkel a szavakkal nyitotta meg a Kína-Afrika Együttműködési Fórum 6. csúcstalálkozóját Hszi Csin-ping (Xi Jinping), a Kínai Népköztársaság¹ elnöke 2015 decemberében a dél-afrikai Johannesburgban. Az együttműködésen és a kölcsönösségen alapuló fejlődés hangsúlyozása, vagyis annak nyílt kimondása, hogy Kínának is ugyanúgy szüksége van Afrikára saját fejlődéséhez, mint Afrikának Kínára, olyan sajátosság, amely markánsan megkülönbözteti a kínai fejlesztési együttműködési szemléletet más donorokétól². Kína valóban rendelkezik a szükséges technológiával, tudással és tőkével, amellyel az afrikai államok nagy részét segíthetné a fejlődésben, és úgy tűnik, Kína képes és hajlandó ezt meg is osztani. Mire van azonban Kínának szüksége? Miért fontos neki Afrika? Olaj, nyersanyagok? Saját termékei számára felvevőpiaci lehetőségek? Jó hozamokat produkáló befektetési lehetőségek?

Kína globális súlya megkérdőjelezhetetlen, politikai-gazdasági-katonai nagyhatalmi ambíciói erősek. Az elmúlt ötven évben látványos társadalmi-gazdasági fejlődésen, modernizáción ment keresztül és a XXI. század elejére a világ ipari műhelyévé vált. Korábbi izolációs politikájától eltérően aktív részesévé vált a nemzetközi politikai-gazdasági életnek, a világgazdaság és a világpolitika megkerülhetetlen szereplője lett (Szunomár 2012, Tálás 2012, Vámos 2006), az ezredforduló óta pedig egyre szorosabb partnerséget alakít ki az afrikai országokkal.

Az ezredforduló óta Kína egyre markánsabb donorszerepet tölt be a nemzetközi fejlesztési együttműködési rendszerben is. A fejlesztési rezsimben azonban nem számít új játékosnak, hanem ún. “újra felemelkedő”, (re-emerging) donornak tekinthető, a hidegháborús időszakban ugyanis aktív szereplője volt az akkori segélyezési rendszernek. Az 1960-as évekbeli

¹ A továbbiakban: Kína.

² A fejlesztési együttműködés (development co-operation) intézménye a hivatalos szereplők adott normák mentén zajló együttműködése, amelynek során a fejlettebb, donor országok bizonyos célok elérése érdekében egyoldalúan különböző erőforrásokat – pénzt, technológiát, árut, know-how-t – biztosítanak partnereiknek. Ezen erőforrásokat nevezzük fejlesztési támogatásoknak vagy fejlesztési segélyeknek.

segélyezőből az 1980-90-es évekre Kína a világ egyik legjelentősebb partnerállamává vált, majd a XXI. század elejére újra donorszerepbe került. Ebben a megújult kínai fejlesztési együttműködésben Afrika súlya felértékelődött (Fodor 2008), Kína stratégiai partnerének tekinti a fekete kontinenst, és segélyeinek közel fele is a kontinensre áramlik.

Afrika ezredfordulót követő felértékelődésének több oka is van. A Boston Consulting Group globális stratégiai tanácsadó cég Afrikát „a Föld utolsó hatalmas növekedési potenciállal rendelkező terület”-ének nevezi. Afrika piaci vonzerejének és dinamikus növekedése zálogának a növekvő nyersanyagárakon túl a fiatal, egyre bővülő és egyre jobban képzett munkaerőt, a fizikai és digitális infrastruktúra folyamatos fejlődését, valamint a politikai stabilitás és a kormányzás javulását tartja. Ezen tényezők egy felemelkedő középosztályt is eredményeznek, amely növekvő rendelkezésre álló jövedelemmel jelenik meg a fogyasztói piacon.

Mivel Kína a nemzetközi donorközösség fontos szereplőjévé vált, valamint a kínai fejlesztési együttműködés számottevő szerepet játszik egyes afrikai államok finanszírozási forrásai között, ezért szükség van annak megértésére, hogy melyek a kínai segélypolitika céljai, sajátosságai. Az elmúlt években Kína fejlesztési együttműködési tevékenysége egyre inkább a kutatók fókuszába került és megszorodtak a kínai segélypolitikát elemző tanulmányok. Mivel azonban a kutatók számára a közelmúltig nem állt rendelkezésre szisztematikus, módszertanilag koherens statisztikai adatbázis a kínai segélyekről³, ezért a kutatások nagy részében kvalitatív módszereket alkalmaztak (Davies 2007, Bräutigam 2009, Bräutigam 2011, Glosny 2006, Lancaster 2009, Kobayashi 2008, Kondoh *et al.* 2010, Kondoh *et al.* 2011, Kragelund 2011, Lum 2009, Reilly 2013, Saidi - Wolf 2011, Shimomura - Ohashi 2013, Kjøllesdal 2007, Zhang - Gu - Chen 2015). A kutatások jellemzően nyilvánosan elérhető adatok, terepmunka, illetve szakértői interjúk alapján elemezték a kínai segélyallokációt. Egyes kutatók összehasonlító elemzéseket készítettek más – hagyományos vagy új - donorok viselkedésével (Glosny 2006, Kondoh *et al.* 2010, Kondoh *et al.* 2011, Lum 2009, McCormick 2008, Reilly 2013), mások különböző földrajzi régiókban készült esettanulmányokon (Brant 2013, Brant – Dornan 2014, Li *et al.* 2014, Reilly 2012, Tan-Mullins – Mohan – Power 2010) keresztül vontak le következtetéseket. A kutatók jelentős része, amely ezt a kérdést vizsgálta (Bräutigam 2009, Kobayashi 2008, Reilly 2013) arra a

³ Kína fejlesztési együttműködési tevékenységének kvantitatív elemzése meglehetősen nehéz vállalkozás. Nehézségét az adja, hogy Kína segélyeinek volumenéről nem állnak rendelkezésre megbízható adatok, mivel egyrészt a kínai kormány államtitoknak tekinti a segélyek nagyságát, másrészt nem határozott meg pontos definíciót arról, hogy mit tekint segélynek.

következtetésre jutott, hogy elsődlegesen gazdasági érdekek és piacszerzési célok állnak a megújult kínai-afrikai fejlesztési együttműködés háttérében. Bräutigam (2009) szerint a gazdasági érdekek mellett még stratégiai diplomáciai célok – elsősorban Tajvan ellensúlyozása – is a kínai segélypolitika motivációi közé tartoznak. Számszerű adatként 2011-ig elsősorban különféle becslések léteztek a kínai segélyek mértékéről (Davies 2007; Lancaster 2009; Bräutigam 2009; Glosny 2006), 2011-ben pedig az Államtanács által közzétett első, segélyezésről szóló Fehér Könyv adott irányvonalakat a kínai segélyek alakulásáról és megoszlásáról. Kvantitatív elemzés ebben az időben alig készült, amelyek igen, azok különböző adatbázisokra alapozták segélyallokációs számításait. Ide tartozik Axel Dreher és Andreas Fuchs (2011) kutatása, akik kvantitatív módszerekkel kerestek választ arra a kérdésre, hogy a kínai segélyallokáció motivációi hogyan viszonyulnak a nyugati donorokéhoz. Az 1956-2006 időszakot vizsgálva arra a következtetésre jutottak, hogy a kínai segélyallokációban ugyan fontos szerepet játszanak a gazdasági és politikai megfontolások – azon országok több segínyt kaptak, akik együtt szavaztak Kínával az ENSZ Közgyűlésén és azok, akik nem ismerték el Tajvant –, a nyugati donorokéval összehasonlítva azonban a politikai szempontok figyelembe vétele nem lényegesen erősebb. Elemzésükben azt is kimutatták, hogy a kínai segélyallokáció független a partnerország politikai berendezkedésétől és a jó kormányzástól, és nem hangsúlyos szempont a természeti erőforrásokban való ellátottság sem. Az első, részletes, statisztikai számításokhoz felhasználható adatokat az AidData - elsősorban afrikai országokba irányuló - kínai segélyeket tartalmazó adatbázisának 2013-as megjelenése hozta el⁴. Ezt követően számos olyan tanulmány született, amelyek kvantitatív módszerekkel elemezték a kínai segélyezés különböző aspektusait (Amusa - Monkam - Viegi 2016, Dreher - Fuchs - Hodler et al. 2015, Dreher - Fuchs - Parks et al. 2015, Li 2015). Kafayat Amusa, Nara Monkam és Nicola Viegi (2016) kutatásukban Kína Fekete-Afrikával való fejlesztési kapcsolatát vizsgálták és azt találták, hogy a nagyobb egy főre eső jövedelem, a nagyobb népesség, a politikai stabilitás, a nagyobb kínai exportérték, valamint a természeti erőforrásokkal való ellátottság pozitív hatással vannak a kínai segélyallokációra, vagyis a kínai segélyezés elsődleges motivációja a piacszerzés. Axel Dreher, Andreas Fuchs, Roland Hodler, Bradley Parks, Paul Raschky és Michael Tierney (2015) arra voltak kíváncsiak, hogy a kínai segélyek mennyiben járultak hozzá az éppen hatalmon levő afrikai vezetők saját politikai vagy személyes érdekeik

⁴ Az AidData adatbázis az első részletes segélyallokációs kutatás eredményeként született meg 2013-ban három amerikai kutatóintézet – a College of William & Mary, a Development Gateway és a Brigham Young Egyetem - gondozásában.

megvalósításához. A projektadatok földrajzi kódolásának segítségével azt vizsgálták, hogy több kínai segély áramlik-e az afrikai politikai vezetők szülővárosába, illetve azon etnikai csoportokhoz, amelyekhez a vezetők tartoznak. A kutatás eredményeként arra jutottak, hogy a politikai vezetők szülővárosa lényegesen több segélyben részesült, mint az egyéb földrajzi területek, az etnikai hovatartozás azonban nem befolyásolta a kínai segélyek irányát. Axel Dreher, Andreas Fuchs, Bradley Parks, Austin Strange és Michael Tierney (2015) kutatásukban azt vizsgálták, hogy van-e különbség Kína Afrikába irányuló hivatalos fejlesztési jellegű támogatásai, illetve az egyéb hivatalos jellegű támogatások motivációi között.⁵ Adatalemzésükből a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy a kedvezményesebb feltételekkel nyújtott hivatalos fejlesztési jellegű támogatások allokációját elsősorban külpolitikai motivációk vezérlik, míg az egyéb hivatalos jellegű támogatások megoszlását a gazdasági érdekek magyarázzák jobban. Hasonló eredményekre jut Jia Li (2015) is.

Dolgozatunkat Kína afrikai piacszerzési⁶ érdekeinek és stratégiáinak részletesebb megismerése, megértése motiválta. Disszertációnk kvantitatív módszerekkel és új szempontokkal kíván hozzájárulni a fenti elemzésekhez. A dolgozat egyediségét és a hazai, illetve nemzetközi szakirodalomhoz való legfőbb hozzáadott értékét az adja, hogy egyrészt nemcsak országonkénti bontásban, hanem szektoriális szinten is elemzi a segélyallokációt, másrészt pedig, hogy a szektoriális segélyallokációt szektoriális kereskedelmi, illetve beruházási adatokkal vizsgálja együtt.

Kutatásunk során abból a feltételezésből indulunk ki, hogy Kína fejlesztési segélyezésének egyik célja a piacszerzés, és Kína részben azért nyújt segélyeket afrikai partnerállamainak, hogy a fejlődő piacokért folytatott nemzetközi versenyben előnyökhöz jusson más versenytársakkal szemben. Arra teszünk kísérletet, hogy empirikusan kimutassuk, van-e összefüggés a kínai segélyallokáció és a kereskedelmi, illetve beruházási kapcsolatok intenzitása között. Amennyiben van ilyen összefüggés, úgy feltárjuk a kapcsolat jellegét, és arra a kérdésre keresünk választ, hogy szektoriális szinten is megfigyelhető-e összefüggés a fenti területek között.

⁵ A hivatalos fejlesztési jellegű támogatások (ODA-like), illetve az egyéb hivatalos támogatások (OOF-like) pontos definícióit lásd a 2.2 fejezetben.

⁶ Piacszerzés alatt egyrészt a kínai termékek/technológiák/know-how exportpiacát, másrészt a nyersanyag beszerzési piacokat is értjük.

Ennek érdekében a következő hipotéziseket fogalmazzuk meg:

1. A kínai-afrikai fejlesztési együttműködés keretében Kína segélyallokációja során előnyben részesíti azokat a szektorokat, amelyekben intenzívebbek a *kereskedelmi kapcsolatok*; illetve
2. A kínai-afrikai fejlesztési együttműködés keretében Kína segélyallokációja során előnyben részesíti azokat a szektorokat, amelyekben intenzívebbek a *beruházási kapcsolatok*.

A dolgozatban röviden áttekintjük, hogy milyen főbb változások történtek a fejlődő világban a XXI. századra, és a szegénységgel összefüggő globális problémák megoldásában milyen szerepe van a nemzetközi fejlesztési együttműködésnek. Ezt követően a kínai fejlesztési együttműködést vizsgáljuk egyrészt a nemzetközi kapcsolatok elméleteinek tükrében, másrészt a segélyezés világgazdasági kontextusában, végül a segítségnyújtás motivációinak vonatkozásában. Áttekintjük a kínai fejlesztési partnerség történetét 1953-tól napjainkig, majd bemutatjuk azokat a trendeket, hangsúlyeltolódásokat, amelyek Kína afrikai segélypolitikájában az elmúlt évtizedek során megfigyelhetők.

Kvantitatív elemzésünk során megvizsgáljuk, hogyan alakult Kína afrikai segélyallokációja, mely országoknak van kiemelt szerepe a kínai segélypolitikában, illetve mely országok gazdaságában a legnagyobb a kínai fejlesztési források súlya. Górcső alá vesszük, hogy milyen a fejlesztési és a kereskedelmi, valamint a fejlesztési és a beruházási partnerségi együttműködések viszonya, és van-e számszerűsíthető összefüggés e területek között.

II. A felhasznált módszerek

2.1 Az elemzéshez felhasznált adatok

A dolgozat gerincét képező kvantitatív vizsgálatokhoz a kínai segélyadatokat – hivatalos statisztikák hiányában – a korábban említett AidData adatbázisból nyertük. Az AidData egy alulról építkező rendszer, amely a kínai fejlesztési projektekről nyilvános forrásokból elérhető projektszintű információkat tartalmaz. Ezek a következők: a projektidőszak; a projekt tartalma; a szektor(ok), amelyeket érint; a projekt megvalósításának státusza⁷; a segély típusa⁸; valamint a segély nagysága. Fontos szem előtt tartani, hogy az AidData adatbázis megbízhatóságában és pontosságában nem összehasonlítható a fejlett országok segélyadatait tartalmazó hivatalos statisztikákkal. Így elemzésünk célja nem az, hogy a segélyek pontos összegét meghatározzuk, vagy a kínai segélyek volumenét összehasonlítsuk más donorokéval. Választásunk azért esett mégis az AidData adatbázisra, mert úgy véljük, hogy a projektadatokból kinyerhető információk révén átfogóan, kvantitatív módon vizsgálhatóvá válnak a legfontosabb trendek, például, hogy hogyan alakult a kínai segélyek növekedése, földrajzi és szektorális megoszlása Afrikában, illetőleg milyen típusú segélyeket nyújt Kína a kontinens országainak.

A kereskedelmi adatokhoz a UN COMTRADE adatbázisát használtuk, az FDI adatokhoz pedig egyrészt az UNCTAD bilaterális FDI statisztikáit, másrészt az amerikai kutatóintézet, a

⁷ Az AidData adatbázis négy különböző megvalósítási státuszt (status) különít el: a megvalósult projektet (completion), a folyamatban levő projektet (implementation), a kötelezettségvállalást (pipeline: commitment), illetve az ígéretet (pipeline: pledge). Disszertációnk empirikus kutatási részében csak a megvalósult (completion), folyamatban levő (implementation) projektekkal, illetve a kötelezettségvállalásokkal (pipeline: commitment) foglalkozunk.

⁸ A segély típusa (flow) alatt az AidData adatbázis a kedvezményesség mértéke alapján a következő típusú támogatásokat különíti el: adósságelengedés (debt forgiveness), adósságátstrukturálás (debt rescheduling), export hitel (export credits), közvetlen külföldi tőkeberuházások (foreign direct investment), technikai segítségnyújtás (free standing technical assistance), adomány (grant, in-kind grant, monetary grant), közös vállalkozás (joint venture with recipient), hitel (loan), hitelgarancia (loan guarantee), ösztöndíj (scholarship), ismeretlen (unset, vague). A segély típusát ezek után négy kategóriába (flow class) sorolják: 1) hivatalos fejlesztési támogatások (ODA-like), 2) egyéb hivatalos támogatások (OOF-like), 3) ismeretlen (vague), amely vagy ODA-jellegű vagy OOF-jellegű segély, ám az elérhető információk alapján nem eldönthető, hogy a kettő közül melyik kategóriájú támogatás és 4) hivatalos beruházások (official investment). Disszertációnk empirikus kutatási részében csak a hivatalos fejlesztési támogatás jellegű (ODA-like), az egyéb hivatalos támogatás jellegű (OOF-like) segélyekkel, illetve az ismeretlen (vague) kategóriával - amely csak ODA-jellegű, illetve OOF-jellegű támogatásokat tartalmaz - foglalkozunk, a hivatalos beruházásokat kivettünk a vizsgálatunk köréből. Azért nem foglalkozunk jelen dolgozat keretében a hivatalos beruházásokkal, mivel úgy gondoljuk, hogy ezen forrásokat, beleértve a közös vállalkozásokat, illetve a közvetlen külföldi tőkeberuházásokat – bár gyakran a segélyekkel együtt, közös ügyletként születnek róla szerződések és gyakran valódi fejlesztési célokat szolgálnak – nem tekinthetjük segélyeknek. Másrészt pedig, ha valamilyen oknál fogva mégis figyelembe vennénk ezeket az adatokat, akkor nem vizsgálhatnánk azt a kérdést, hogy van-e statisztikai összefüggés a segélyek és a beruházások között, hiszen az adatok torzítanak: azért lenne erősebb, pozitív kapcsolat, mert a segély kategóriában figyelembe vennénk ugyanazon FDI adatokat, amelyekkel a kapcsolatot vizsgáljuk.

The Heritage Foundation és az American Enterprise Institute által létrehozott The China Global Investment Tracker adatbázisát⁹, amelyek mindegyikét 2009-es USD-ra számoltuk át.

2.2 Az értekezésben alkalmazott fogalmak

Segély (foreign aid) kifejezés alatt a donor országok által partnereik számára közvetlenül bilaterális úton vagy közvetetten, multilaterális fejlesztési intézmények közreműködésével nyújtott fejlesztési, humanitárius és katonai segélyeket szokás érteni.¹⁰ Fejlesztési segély (development aid) alatt a nemzetközi közösség és a szakirodalom az OECD Fejlesztési Támogatási Bizottsága (Development Assistance Committee, DAC) által elfogadott hivatalos fejlesztési támogatás (Official Development Assistance, ODA) definícióját szokás érteni. Az OECD definíciója szerint fejlesztési segélynek minősülnek mindazon legalább 25 százalékos adományelemet tartalmazó, a gazdasági fejlődést vagy a jólét növelését szolgáló finanszírozási forrástranszferek, amelyeket a DAC által összeállított listán feltüntetett államok és területek, valamint multilaterális fejlesztési intézmények javára hivatalos szinten nyújtanak a donorállamok. Az ODA kritériumainak nem megfelelő hivatalos támogatásokat - így például a reprezentációs vagy alapvetően kereskedelmi célú vissza nem térítendő támogatásokat, az olyan fejlesztési célú tranzakciókat, amelyek adományelem tartalma 25 százaléknál alacsonyabb, illetve más export-könnyítő támogatásokat, amelyeknek adományelem tartalma akár lehet 25 százaléknál nagyobb – az egyéb hivatalos támogatás (Other Official Finance, OOF) kategóriába sorolja az OECD DAC. A tartalmi különbségek ellenére dolgozatunkban azonos értelemben, szinonimaként használjuk a fejlesztési együttműködés és a segélyezés, valamint a segély, a fejlesztési segély és a fejlesztési támogatás kifejezéseket. Segély és fejlesztési segély alatt a továbbiakban nemcsak a szigorúan vett hivatalos fejlesztési támogatásokat (ODA), hanem az egyéb hivatalos támogatásokat (OOF) is értjük. Erre a leegyszerűsítésre a kínai segélyek definíciós problematikája, valamint a donorok összehasonlíthatósága miatt szorítkozunk, az AidData adatbázisban ugyanis nem

⁹ Az előbbi adatbázis pontosabb, viszont nem tartalmaz szektorokra lebontott adatokat, ezért a szektorális elemzéseknél az utóbbi adatbázist használtuk.

¹⁰ Az OECD DAC által megfogalmazott definíció szerint a humanitárius segély (humanitarian aid, humanitarian assistance) a fejlesztési segély egyik alkategóriája. Ahhoz, hogy egy segély humanitáriusnak minősüljön – azon túl, hogy katasztrófahelyzetekben és azt követően emberi életek megmentését, a szenvedés csökkentését és az emberi méltóság védelmét szolgálja – meg kell felelnie az emberiség, pártatlanság, semlegesség és függetlenség alapelveinek. Katonai segélyek alatt azokat a donor országok által hivatalos szinten partnereiknek védelmi felszerelés, szolgáltatás, illetve képzés formájában nyújtott támogatásokat értjük, amelyek a partnerország biztonsági kihívásainak megoldását szolgálják.

Dolgozatunkban nem foglalkozunk külön a katonai segélyekkel, csak a fejlesztési, illetve az azt magában foglaló humanitárius segélyekkel (együttesen ODA), valamint az egyéb hivatalos támogatásokkal (OOF).

különülnek el világosan egymástól az ODA-, illetőleg OOF-jellegű támogatások¹¹. Az elemzések során a kínai segélyek alatt az ODA-jellegű és az OOF-jellegű támogatások együttesét értjük, így az OECD DAC tagállamok segélyallokációjával történő összehasonlításban a DAC statisztikák esetén is az összes hivatalos támogatás, vagyis az ODA + OOF bruttó értékeivel számolunk.

Az általunk felhasznált kínai fejlesztési együttműködési adatok tehát az AidData adatbázisából (1.0 verzió) származnak, amely a 2000-2011 időszakban Kína által 49 afrikai partnerország számára nyújtott projekteket tartalmazza (1699 projektet). Ezek közül csak azon 889 ODA-, illetve OOF-jellegű projekteket vontuk be az elemzésünkbe, amelyek legalább az írásbeli szerződéses kötelezettségvállalás folyamatánál tartottak¹², és ahol ismeretes volt a támogatási összeg.

2.3 Az elemzéshez felhasznált módszerek

Disszertációnkban először megvizsgáljuk, hogy a 2000-2011-es időszakban hogyan alakultak a kínai-afrikai kereskedelmi, beruházási, valamint fejlesztési együttműködési kapcsolatok. Ehhez alapvető megoszlási és összehasonlító viszonyszámokat, illetve átlagos éves növekedési rátákat számolunk. Elemzéseinket országonkénti, szektoronkénti bontásban, illetve a vizsgált afrikai országok egészére is elvégezzük. Az országonkénti, illetve aggregált eredményeket összevetjük a fejlett nyugati országok megfelelő adataiból számított eredményekkel. Ez utóbbihoz az OECD DAC statisztikákat használjuk.

Ezt követően megvizsgáljuk, hogy van-e kapcsolat a segélyallokációs és a kereskedelmi, valamint beruházási (Foreign Direct Investment, FDI) adatok között az egyes szektorokon belül, és ha igen, akkor ez milyen irányú, illetve erősségű. Ehhez korrelációkat számolunk szektoronként (a kínai-afrikai kereskedelmi kapcsolatok szempontjából legnagyobb súlyú 6 szektorra, illetve a beruházási kapcsolatok szempontjából kiemelkedő 4 szektorra) a vizsgált

¹¹ Az AidData adatbázisban csak részlegesen vannak elkülönítve az ODA és az OOF-jellegű projektek, létezik egy ún. 'vague' kategória, amely vagy ODA vagy OOF-jellegű projektet takar, ám nem lehet pontosan megkülönböztetni a projekt jellegét. Mivel az adatbázisban a 'vague' projektek dominánsak, így ha csak a szigorúan ODA-jellegű projekteket vennénk figyelembe, úgy véleményünk szerint az adatok szignifikánsan torzítanának, kevésbé reális képet mutatnának a kínai fejlesztési finanszírozásról.

¹² A szóbeli, informális ígéreteket azért nem vontuk be elemzésünkbe, mivel úgy véljük, hogy esetükben jelentősen nagyobb a meg nem valósítási arány, mint a folyamatban levő projektek vagy a kötelezettségvállalások esetében, és ha ezeket is figyelembe vennénk az elemzés során, akkor az adataink erősen felfelé torzítanának. A meg nem valósítás, illetve a kezdeti kötelezettségvállalásoktól való negatív irányban történő eltérés előfordul a folyamatban levő projektek vagy a kötelezettségvállalások esetében is, így az adatbázis felfelé torzítására kell számítani.

afrikai országok – a 2000-2011 időszakra összegzett - segélyadatai és kereskedelmi adatai, illetve segélyadatai és beruházási adatai között. Így megtudtuk, hogy van-e összefüggés egyrészt az adott szektorba áramló segélyek értékének országonkénti eltérése és az adott szektorban zajló kereskedelem értékének országonkénti eltérése között, másrészt az adott szektorba áramló segélyek értékének országonkénti eltérése és az adott szektorba áramló beruházások értékének országonkénti eltérése között.

III. Az értekezés eredményei

3.1 A kínai fejlesztési együttműködés sajátosságai

A kínai segélypolitika sajátosságaira számos tényező volt hatással. Elsőként az a speciális társadalmi-gazdasági fejlődési modell említendő, amelyet Kína az 1990-es évek óta követ. Például a fejlesztő állam hangsúlyos szerepe, illetve az eltérő régiók differenciált kezelésének gyakorlata felfedezhető Kína hazai gazdaságpolitikájában, csakúgy, mint nemzetközi segélyezési gyakorlatában. Ugyancsak fontos tényezőt jelentenek Kína korábbi recipiens¹³ szerepéből, - különösen a Japánnal való együttműködésből – eredő tapasztalatok. Ennek eredménye például a „nyersanyagért cserébe szakértelem, technológia, tőke” konstrukció, amelyet Kína recipiensként sikeresen hasznosított, később pedig donorként sikeresen alkalmazott. Kína recipiens múltjából eredeztethető az a törekvése is, hogy bár alapvetően nyersanyagokat importál és feldolgozott termékeket exportál, ami a hagyományos donorokéhoz hasonló gyarmati jellegű kereskedelmi viszonyokat tükröz, mégis igyekszik saját magát a fejlődő országokkal egyenlő partnerként pozicionálni. Végül ehhez kapcsolódik annak nyílt deklarálása is, hogy Kína segélyeit nem egyoldalú jótékonyságból, hanem kölcsönös előnyök mentén nyújtja (un. „win-win” szemlélet).

Kína támogatásainak legnagyobb részét bilaterális úton nyújtja, hiszen így tudja legjobban érvényesíteni érdekeit a partnerállamoknál. Az országnak a projektalapú segélyezésben van gyakorlata és komparatív előnye is a nyugati donorokkal szemben. A partnerállamok éppen a kínai projektek adminisztrációs egyszerűségét és gyors végrehajtását tartják a kínai segélyek egyik nagy értékének. A nyugati gyakorlatban az 1990-es években a projektek helyett előtérbe került a partnerek költségvetésének, illetve teljes szektorainak, így például az oktatásnak vagy az egészségügynek programszerű támogatása, amely a tulajdonosi szemléletet célzott erősíteni (Udvari - Pontet 2015). Kína eszköztárából a programszerű támogatások teljes mértékben hiányoznak, a segélyek kizárólag projektként realizálódnak. A kínai fejlesztési együttműködés leginkább három formát ölt: az ország jellemzően adományokat, kamatmentes kölcsönöket és kedvezményes kamatozású kölcsönöket biztosít partnerei részére¹⁴. Az adományok jellemzően társadalmi infrastrukturális projektek megvalósításában – így például

¹³ Recipiens: a segélyeket fogadó

¹⁴ 2000-2011 között, a támogatás értéke alapján Afrikában a kínai segélyek 83 százaléka kölcsön, 11 százaléka adomány, 6 százaléka pedig adósságelengedés formájában realizálódott, projektszám alapján pedig a kínai segélyek 24 százaléka kölcsön, 71 százaléka adomány és 5 százaléka adósságelengedés volt.

kórházak, iskolák, lakóépületek létesítésében -, szakképzésben, technikai segítségnyújtásban és humanitárius segítségnyújtásban öltöttek formát. A kamatmentes kölcsönök elsősorban infrastruktúra-fejlesztési projekteket finanszíroztak, a kedvezményes kölcsönök pedig infrastruktúra-fejlesztés mellett ipari és jóléti beruházásokat szolgáltak (Davies 2007; Reisen 2007).

A kínai segélypolitika céljait vizsgálva időben markáns változások figyelhetők meg. Az 1950-60-as években a nemzetközi segélyezés még alapvetően ideológiai és külpolitikai célokat szolgált, az 1980-90-es évektől kezdve azonban egyre inkább a külgazdasági, illetve külkereskedelmi célok domináltak. A nyitás politikájával ugyanis a külföldi exportpiaci lehetőségek a kínai segélypolitikát a gazdasági terjeszkedés és piacszerzés irányába mozdították el. Jellemző megnyilvánulása ennek a jelenségnek az, hogy Kína gyakran “egy csomagban”, együtt kínál fel fejlesztési együttműködési-, befektetési- és kereskedelmi megállapodást, akár ugyanabban, akár eltérő szektorokban. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az egyéb, pl. politikai célok teljesen eltűntek volna a segélypolitikából, azonban a fő hangsúlyok áthelyeződtek a gazdasági szempontokra.

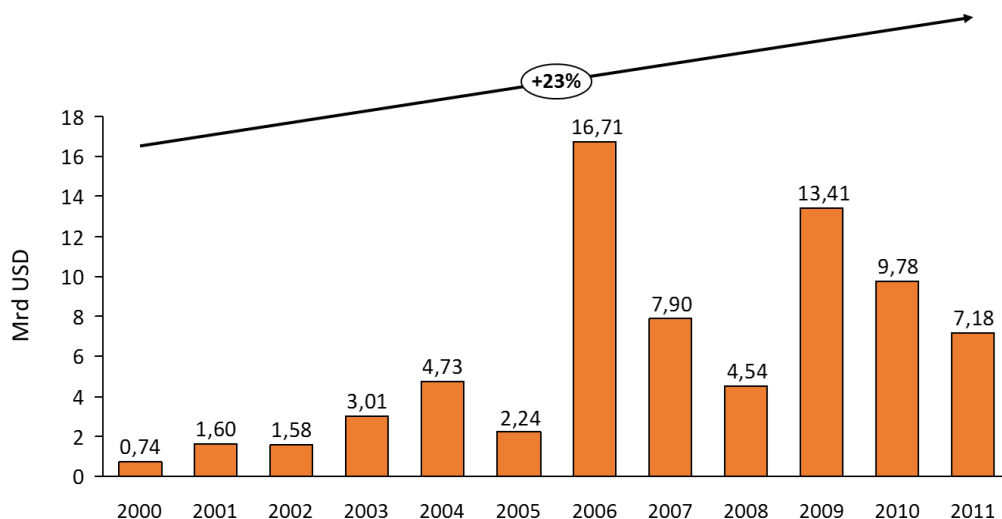
3.2 A kínai fejlesztési együttműködés elemzése Afrikában az ezredfordulót követően

3.2.1 A segélyek nagyságának alakulása

Az ezredfordulót követő évtizedben az Afrikába irányuló kínai segélyek reálértéke dinamikusán, évente átlagosan közel 23 százalékkal növekedett (1. ábra). Bár jóval alacsonyabb bázisról indul, ez a növekedés lényegesen erőteljesebb, mint az OECD DAC donorok összesített afrikai fejlesztési támogatásai esetében, amelyek reálértéke ugyanezen időszak alatt évente átlagosan alig 4 százalékkal nőtt. Miközben az OECD donorok 2000-ben még nagyságrendileg nagyobb összegű támogatást nyújtottak Afrikának, 2006-ban már nem volt nagyságrendi eltérés Kína és a DAC közösség segélyei között.

1. ábra

Kína Afrikába irányuló segélyei 2000-2011

Forrás: saját számítás (2009-es árakon számolva)

A kínai segélyek volumenének alakulása nem volt egyenletes a 12 év során. A 2006-os és a 2009-es év – a Kína-Afrika Együtműködési Fórum csúcstalálkozójának évei - jelentették a kiugrásokat az időszakban. A volatilitás az egész időszakot jellemezte, 2006-tól kezdve ugyan megnőtt a segélyek nagysága, de továbbra is jellemző volt rá az évek közötti erős ingadozás, csak magasabb szintek mellett.

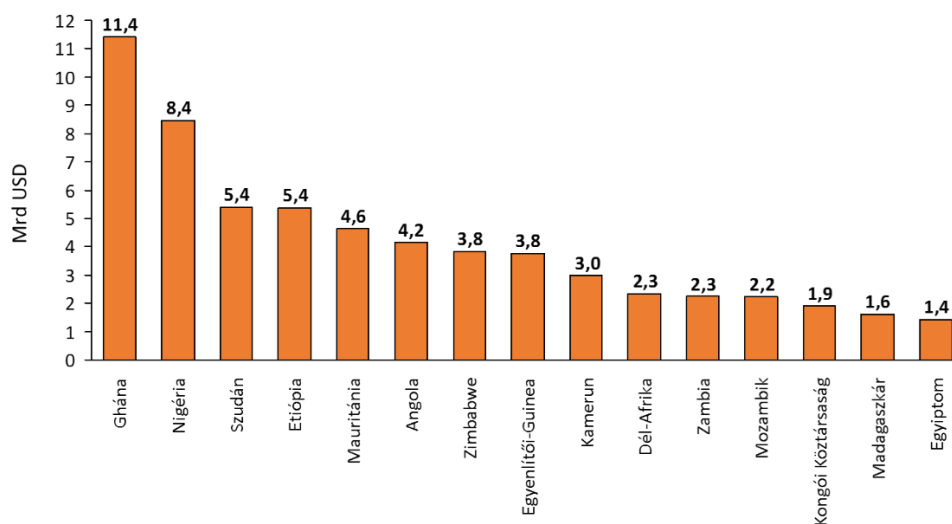
3.2.2 A segélyek földrajzi megoszlása

Az ezredfordulót követően számos afrikai állam számára a kínai fejlesztési együttműködési kapcsolatok egyre intenzívebbé váltak. Ugyanakkor ezek a kapcsolatok erős diverzitást mutattak: miközben Kína szinte minden afrikai államnak nyújtott fejlesztési támogatást, addig egyes államok – elsősorban Ghána, Nigéria, Szudán, Etiópia és Mauritánia - kitüntetett figyelmet kaptak a segélyek abszolút nagyságát tekintve (2. ábra).

2. ábra

A legtöbb kínai segélyben részesülő 15 partnerállam

2000-2011

Forrás: saját számítás (2009-es árakon számolva)

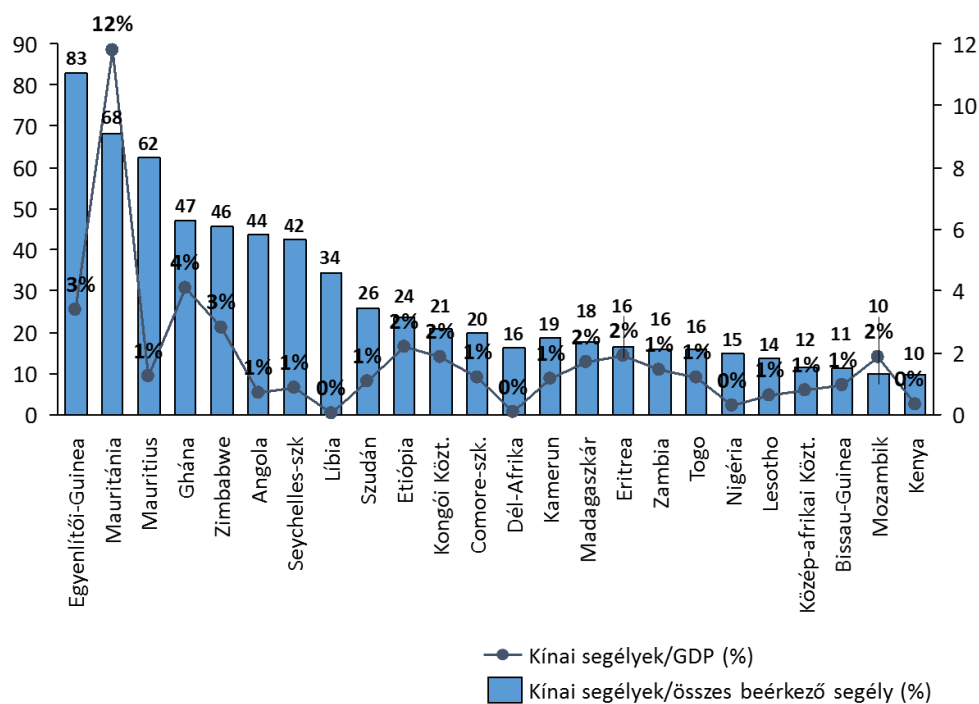
3.2.3 A kínai és az OECD DAC tagállamok segélyallokációjának összehasonlítása

Ha megvizsgáljuk, hogy az OECD DAC közösség, illetve Kína segélyei abszolút nagyságukat tekintve hogyan oszlanak meg az afrikai országok között, arra a következtetésre jutunk, hogy ugyan a partnerországok többsége hasonló súlyt képvisel mind a DAC donorok, mind Kína segélypolitikájában, mégis van az országoknak egy olyan csoportja, amely Kína számára hangsúlyos, ám a DAC donorok még (vagy már) nincsenek erősen jelen politikai vagy más okok miatt. Négy országot látunk markánsan elkülönülni, amelyek Kína számára számottevő fejlesztési kapcsolatot jelentenek, az OECD donorok számára pedig nem, vagy lényegesen kisebb mértékben: Egyenlítői-Guinea, Mauritánia, Zimbabwe és Angola.

Ha az egyes afrikai országok szemszögéből vizsgáljuk a kínai segélyezést, azt találjuk, hogy néhány partnerállam segélyei között a kínai támogatások súlya jóval meghaladta az OECD DAC donorokét, és olyanok is vannak, ahol az ország GDP-jéhez képest nem elhanyagolható súlyt képviseltek ezek a finanszírozási források (3. ábra).

3. ábra

A kínai segélyek részaránya a partnerállamba beérkező összes segélyben és annak GDP-jében (2000-2011)

Forrás: saját számítás

Egyenlítői-Guinea vezet a sort, ahol a segélyek 83 százaléka Kínától származik. Miközben egyértelműen kitűnik, hogy Egyenlítői-Guinea elsőszámú fejlesztési partnere Kína, figyelembe kell venni azt is, hogy az ország számára – magas olajjövedelmei következtében – a kínai segélyek mégsem jelentenek lényeges bevételi forrást, ezek ugyanis a GDP mindössze kb. 3 százalékát alkotják. Mauritánia esetében jobban érzékelhető a kínai fejlesztési partnerség: az ide beérkező segélyek 68 százaléka Kínából érkezett és az ország meglehetősen alacsony GDP-jének közel 12 százalékát a kínai segélyek teszik ki. Mauritiusra is a legtöbb segély Kínától érkezett, a beérkező támogatások 62 százaléka, ám a támogatások volumenében elmarad a két fenti országtól. Mauritius, az egyik legfejlettebb afrikai országgént alig van kitéve a segélyeknek, GDP-jét meglehetősen diverzifikált bevételi források alkotják, és ennek csupán kb. 1 százalékát tették ki a kínai támogatások. Kína legnagyobb fejlesztési partnere az ezredfordulót követő évtizedben Ghána: az összes segély az

ország GDP-jének közel 9 százalékát tette ki, ebből 4 százalékot a kínai támogatások. Ez azért is érdekes, mivel nem tartozik a szegényebb afrikai országok közé, GDP-je alapján a vizsgált időszakban a 49 ország között a 12. helyen áll. Ebből következik, hogy az ide érkező fejlesztési támogatások abszolút nagysága magas. Zimbabwe esetében az összes beáramló támogatásból 46 százalék Kínából származott. A kínai támogatások szerepét az is felértékelte, hogy az országba a DAC tagállamoktól – nagyrészt politikai okokból - meglehetősen kevés segély érkezett. Az ország GDP-jéhez viszonyítva annak közel 3 százalékát tették ki a támogatások.

Felvetődik a kérdés, hogy miért éppen ezekben az országokban van jelen a kínai segélyezés – a DAC tagállamokhoz képest – nagy súllyal. Ennek az okai nyilvánvalóan igen összetettek, ezt a dolgot két ország, Egyenlítői-Guinea és Mauritius példájával illusztráljuk:

Egyenlítői-Guinea Kína egyik hagyományos kereskedelmi partnere, elsősorban az olaj- és fahozatal szempontjából fontos. A kínai fejlesztési partnerség elsődleges motivációja ebben a relációban a nyersanyagokhoz való hozzáférés, aminek kedvez, hogy a nyugati donorok a rossz kormányzás és diktatórikus berendezkedés miatt alig vannak jelen az országban. Egyenlítői-Guineában 2000-2011 között Kína 18 segélyprojektet valósított meg 3,8 milliárd dollár értékben, amiből 2,7 milliárd dollárt allokáltak a közlekedési szektor, 860 millió dollárt pedig az energiaszektor fejlesztésére. Érdekes megfigyelni, hogy a kínai közlekedési infrastruktúra-fejlesztési projektek éppen abban a Rio Muni tartományban zajlottak, ahol a fakitermelés és a kínai olajérdekeltségek is vannak.

Mauritius első ránézésre piacszerzési szempontból nem tűnik egyértelműnek: nincsenek kiaknázható természeti erőforrások, nem áll rendelkezésre olcsó munkaerő és az ország felvevőpiaca is meglehetősen kicsi kínai viszonylatban. Ennek ellenére a kínai fejlesztési partnerség mozgatórugója ugyancsak a piacokhoz való hozzáférésben rejlik, bár nem közvetlenül, hanem közvetetten, Mauritius ugyanis egyfajta kereskedelmi és beruházási kaput jelenthet Kína számára Afrika felé. Megfigyelhető, hogy a nagyobb értékű kínai segélyek időben egybeestek a kínai érdekeltségű, afrikai piacok felé nyitó különleges gazdasági övezetek létrehozásával.

3.2.4 A fejlesztési együttműködés, a kereskedelem és a beruházások közötti összefüggések elemzése

Az 1990-es évek végétől a fejlesztési támogatások mellett Kína Afrikával folytatott kereskedelme és a kontinensre áramló beruházások is dinamikus emelkedésnek indultak. A három terület – kereskedelem, működőtőke kivitel és segélyezés - együttmozgása nem véletlen. Kína jellegzetes, a hagyományos donorokétól eltérő viszonyulása a fejlődő államokhoz is megmutatkozik ebben a jelenségben, ugyanis a fejlesztési partnerség alatt a három terület együttesét érti. Ha a fejlesztési kapcsolatok oldaláról vizsgálódunk, akkor jól látszik, hogy a kínai segélypolitika nehezen elválasztható a kereskedelem- és a beruházáspolitikától, a három terület összefonódása megmutatkozik a segélyezés céljaiban, eszközeiben és formáiban, valamint intézményrendszerében egyaránt.

A három terület intenzitásának erősödése a 2000-2011 közötti időszakban eltérő ütemben zajlott. Kína Afrikával folytatott kereskedelme a 2000-2011 közötti időszakban évente átlagosan mintegy 20 százalékkal nőtt, azaz ennek növekedési üteme valamivel a segélyek növekedési üteme alatt maradt. A kínai befektetések viszont a 2000-es évektől robbanásszerű növekedésnek indultak a kontinensen: az ide áramló kínai működőtőke 2003-2011 között éves átlagban 48 százalékos reálértékbeli növekedést mutat¹⁵.

Korrelációs elemzésünk során azt találtuk, hogy Kína és a vizsgált afrikai államok relációjában pozitív kapcsolat áll fent a segélyezés és a kereskedelem, illetve a segélyezés és a beruházások között. A segélyek és az import között közepesnél erősebb, a segélyek és az export között pedig közepesnél valamivel gyengébb pozitív irányú kapcsolatot találtunk. A segélyallokáció és a beruházások közötti együttjárást vizsgálva azt kaptuk, hogy a segélyek és a közvetlen külföldi befektetések között közepesnél erősebb pozitív irányú kapcsolat áll fenn.¹⁶

¹⁵ Az afrikai kontinens felértékelődése több tényezővel magyarázható. Az expanzió egyik indítómotorja Kína gyors gazdasági növekedése, illetve az ahhoz szükséges természeti erőforrások iránti kereslet, mivel Afrika Kína egyik legfőbb olaj- és egyéb nyersanyagforrása. Ugyanakkor a kínai vállalatok számára rendkívül fontos piaci lehetőségeket kínálnak az afrikai belső piacok is, mivel Afrika a világ egyik legdinamikusabban fejlődő régiója.

¹⁶ Közepes mértékű korreláció alatt a 0,5 korrelációs együttható értékét értjük. Az értékek már 0,01 szinten szignifikánsak.

3.3 A hipotézisek értékelése: a fejlesztési együttműködés, a kereskedelem és a beruházások közötti kapcsolatok szektorális szintű elemzése

A fenti eredmények alapján lehetőségünk nyílt mélyebbre ható szektorális elemzéseket is végezni, amelyek egyúttal hipotéziseink vizsgálatát is jelentették. Első hipotézisünket, hogy a kínai-afrikai fejlesztési együttműködés keretében Kína segélyallokációja során előnyben részesíti azokat a szektorokat, amelyekben intenzívebbek a kereskedelmi kapcsolatok, számításaink alapján részben elfogadjuk. A szektorális korrelációkat elemezve ugyanis azt kaptuk, hogy a vizsgált hat szektorból háromban, a mezőgazdasági, a közlekedési és a telekommunikációs ágazatokban a segélyek együtt mozogtak az importtal és/vagy az exporttal, a másik három szektor esetében - az ipari, az energia- és az általános fogyasztási szektorokban – pedig nem találtunk szignifikáns kapcsolatot. A mezőgazdaság, a közlekedés és a telekommunikáció – az energiaszektor mellett - éppen azok az ágazatok, amelyekbe a legtöbb segély áramlott, és amelyekben leginkább relevánsak a kínai kereskedelmi stratégiai érdekek. Kutatási eredményeink alapján úgy véljük, hogy azon ágazatok többségében, ahol Kína stratégiai érdeke, hogy import- vagy exportpiacát bővítse, ott segélyeivel hozzájárul a kereskedelmi kapcsolatok elmélyítéséhez.

Különösen figyelemre méltó, hogy Kína afrikai mezőgazdasági segélyei és a kontinensről Kínába irányuló mezőgazdasági termékek importja között közepesen erős, pozitív irányú kapcsolatot találtunk.¹⁷ Kína afrikai mezőgazdasági terjeszkedésének és segélyprojektjeinek legvalószínűbb célja egyrészt, hogy kitelepülő földműveseinek letelepedési lehetőséget biztosítson, másrészt pedig hosszú távon saját élelmiszerellátását megbiztosítsa, ami számára nemzetbiztonsági érdek. Kínának további szempontja, hogy ezen, számára stratégiaileg fontos országokban mezőgazdasági technológiájának – különösen vetőmagjainak és műtrágyájának - felvevőpiacot biztosítson. Bräutigam (2009) szerint a kínai mezőgazdasági technológia, a vetőmagállomány és a felhalmozott tapasztalat afrikai országokkal való megosztása valódi win-win helyzetet jelenthet mindkét fél számára. Kína belépése és világos stratégiája ebben az ágazatban azért is lényeges az afrikai országok számára, - amelyek önmaguk komoly élelmiszerellátási problémákkal küzdenek és meglehetősen alulfejlett a mezőgazdaságuk, - mert a nyugati mezőgazdasági segélyek az 1990-es évekre nagymértékben visszaestek és azóta is stagnálnak.

¹⁷ Az érték 0,05 szinten szignifikáns.

A közlekedési szektorban szintén szignifikáns szektorális kapcsolatot találtunk a segélyallokáció és a kereskedelem között. Az afrikai közlekedési iparágba irányuló segélyek és a Kínából a kontinensre érkező közlekedési eszközök exportja között közepesnél gyengébb, pozitív irányú kapcsolat tárható fel.¹⁸ Az ezredfordulót követően az afrikai közlekedési szektor számottevő növekedési potenciált hordozott magában, és ebben Kína is meglátta a lehetőséget. A 2000-2011 időszak során Kína afrikai exportjában a közlekedési eszközöknek kiemelt jelentőségük volt mind robbanásszerű növekedésüket, mind a kivitel afrikai részarányának hangsúlyos emelkedését illetően. A közlekedési eszközök kivitelének reálértéke az időszak során évente átlagosan 25 százalékkal növekedett, a gépjárműveké és alkatrészeké pedig 35 százalékkal. A közlekedési eszközök tekintetében Kína afrikai exportja már egy eleve viszonylag magas bázisról indulva megduplázódott: míg 2000-ben kb. 5 százalékot tett ki Afrika súlya a közlekedési eszközök összexportjából, addig 2011-re ez az arány több, mint 10 százalékra emelkedett. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy ez a dinamikus növekedés mennyiben függ össze a segélyekkel. Elemzésünk során azt találtuk, hogy azon országokban, ahol számos közlekedési segélyprojektet valósított meg Kína – így például Ghánában és Angolában – éppen a segélyprojektek megvalósítását követően nőtt meg jelentősen a kínai közlekedési eszköz-kivitel. Úgy tűnik, hogy Kína stratégiai célja, hogy azon országoknak nyújtson közlekedési segélyeket, amelyek felvevőpiacot jelentenek a kínai közlekedési eszközök számára, és ezt a stratégiát több országban sikeresen meg is valósította, azaz kibővítette exportpiaci lehetőségeit.

A telekommunikáció volt a harmadik ágazat, ahol szignifikáns kapcsolatot találtunk a segélyallokáció és a kereskedelem között. Az afrikai telekommunikációs szektorba irányuló segélyek és a Kínából a kontinensre érkező telekommunikációs termékek exportja között a közepesnél valamivel gyengébb, pozitív irányú kapcsolat áll fenn.¹⁹ A szektor azért is fontos Kína számára, mert a 2000-2008 időszakban évente átlagosan közel 8 százalékot bővült, és egyes elemzések az egyik legnagyobb növekedési potenciált hordozó afrikai szektorok közé sorolják (McKinsey Global Institute 2010). Az ágazat Kína számára komoly expanziós lehetőségeket biztosított az ezredfordulót követően, mivel afrikai kiviteléből a telekommunikációs termékek 2000-ben még csak 5 százalékkal részesedtek, 2011-re pedig 8 százalékkal. Például Nigériába áramlott a kínai telekommunikációs segélyek jelentős része, és itt a tizenkét év során megvalósított segélyprojektek mind olyan jellegűek voltak, amelyek exportpiaci bővülési lehetőséget kínáltak a kínai elektronikai eszközök számára, a kiviteli

¹⁸ Az érték 0,05 szinten szignifikáns.

¹⁹ Az értékek 0,01 szinten szignifikánsak.

forgalom alakulásából pedig úgy tűnik, ezt a lehetőséget Kína ki is tudta használni. Ez arra enged következtetni, hogy a kínai telekommunikációs segélyek stratégiai célja az lehet, hogy bővítsék a telekommunikációs eszközök afrikai felvevőpiacát.

Második hipotézisünket, hogy a kínai-afrikai fejlesztési együttműködés keretében Kína segélyallokációja során előnyben részesíti azokat a szektorokat, amelyekben intenzívebbek a beruházási kapcsolatok, elvetjük. A vizsgált négy szektor - mezőgazdaság, energiaipar, ipar és közlekedés - közül egyikben sem figyelhettünk meg korrelációt, így azt a következtetést tudjuk levonni, hogy szektorális szinten nincs közvetlen összefüggés a segélyallokáció és a működőtőke kivitel intenzitása között. Ez az eredmény még nem jelenti azt, hogy a segélyezés és a működőtőke kivitel között nincs összefüggés, hiszen a beruházási kapcsolatok erősítését, a piacszerzést a donorok segélyeikkel nemcsak úgy támogathatják, hogy közvetlenül a beruházási szempontból fontos szektor felé irányítják segélyeiket, hanem közvetetten is úgy, hogy az oktatási, szociális, vagy egyéb szektorok fejlesztését finanszírozzák támogatásaikkal. Ezt valószínűsíti, hogy amikor a segélyallokáció és a beruházások közötti korrelációt szektorbontás nélkül vizsgáltuk, kiderült, hogy a segélyallokáció és a közvetlen külföldi befektetések között közepesnél erősebb pozitív irányú kapcsolat áll fenn. Adataink alapján tehát feltételezhetjük, hogy a segélyezés közvetett vagy akár közvetlen módon hozzájárulhatott Afrikában a kínai külföldi közvetlen beruházások növekedéséhez, kvantitatív módszerekkel azonban bizonyítani ezt nem tudtuk.

3.4 Az értekezés szakirodalmi jelentősége, további kutatási irányok

Kutatásunk szakirodalomhoz hozzáadott legnagyobb értékét az adja, hogy szektorális szinten is megvizsgáltuk a kapcsolatokat a segélyek és a kereskedelem, illetve a segélyek és a beruházások között. Kvantitatív elemzésünk legfontosabb eredménye pedig az, hogy a segélyezés és a kereskedelem területén szektorális kapcsolatokat fedeztünk fel.

Úgy véljük, hogy az AidData adatbázis felhasználása kiváló lehetőséget nyújt további, mélyebb elemzések megvalósítására. Azt gondoljuk, hogy a kínai segélyallokáció részletes vizsgálatából – az OECD DAC donorokéhoz hasonlóan – következtetni lehet Kína afrikai fejlesztési és stratégiai prioritásaira. Fontosnak tartjuk, hogy idővel és az AidData adatbázis folyamatos frissülésével készüljenek további hasonló kvantitatív elemzések, amelyek nagyobb

időhorizontot tudnak majd magukba foglalni. Így ugyanis megfigyelhetővé válnak olyan trendek, tendenciák, amelyekhez az általunk vizsgált 12 év kevés, ez idő alatt ugyanis nem tudtak kirajzolódni olyan körvonalak, amelyek egyes sokkhatásokat, gazdasági visszaeséseket, illetve fellendüléseket is ki tudnának egyértelműen mutatni.

Tény, hogy az ezredfordulót követő évtizedben az afrikai növekedés 5,15 százalékos átlagos éves GDP növekedésével olyan dinamikát mutatott, amely méltán keltette fel Kína figyelmét. Az elmúlt években azonban – java részben a nyersanyag árak csökkenése következtében – visszaesett a gazdasági növekedés, 2015-ben már csak átlagosan 3,7 százalékkal nőtt Fekete-Afrika országaiban a GDP. A kérdés az, hogy amennyiben az afrikai piacok bővülése a következő években nem folytatódik, illetve a növekedés visszaesik, úgy hogyan változik Kína Afrika-politikája? Továbbra is fennmarad a stratégiai partnerség? Hogyan alakulnak a kereskedelmi, beruházási és fejlesztési együttműködési viszonyok, valamint ezek kapcsolatai? Ezen kérdésekre csak egy későbbi időben megismételt vizsgálat adhat választ.

Már utaltunk rá, hogy bár sem Kínát, sem Afrikát nem lehet homogén egységeknek tekinteni, a dolgozat korlátozott terjedelme miatt mégis sok helyen használtuk ezt az egyszerűsítést. Ahogy Emma Mawsdley (2007) fogalmaz, a különféle helyi szereplők és csoportok szempontjából a kínai kapcsolat más és más lehetőségeket, illetve problémákat hordoz. Hiszen mást és mást jelent a kínai jelenlét az afrikai politikai vezetőknek, a társadalmi elitnek vagy az átlagnépességnek, mást jelent a gazdagoknak és a szegényeknek, mást az importőröknek és az exportőröknek, és mást a helyi lakosoknak, mint az afrikai országokban élő kínai bevándorlóknak. De a kínai szereplők – így a kínai kormány, az egyes állami és magánvállalatok, valamint az Afrikában élő kínaiak – szempontjai és érdekei is gyakran eltérőek. Ennek tükrében fontosnak tartjuk annak megértését, hogy hogyan alakulnak az egyes csoportok érdekei azon országokban, amelyeknek valamilyen oknál fogva kitüntetett szerepük van a kínai segélypolitikában. Másrészt, úgy gondoljuk, hogy figyelmet igényel annak a mélyebb elemzése is, hogy melyek a Kína felé való orientálódás fő okai azon partnerországok esetében, amelyek számára a legnagyobb a kínai támogatások jelentősége.

IV. Hivatkozások

- Acemoglu, D. K. - Robinson, J. - Johnson, S. (2001) The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation, *American Economic Review*, 91(5), 1369-1401. doi: <http://dx.doi.org/10.1257/aer.91.5.1369>
- Alden, C. (2010) *Kína az afrikai kontinensen*. Pécs: Publikon.
- Alesina, A. - Dollar, D. (2000) Who gives foreign aid to whom and why?, *Journal of economic growth*, 5(1), 33-63.
- Amusa, K. – Monkam, N. – Viegi, N. (2016) The political and economic dynamics of foreign aid: A case study of United States and Chinese aid to Sub-Sahara Africa. University of Pretoria, Department of Economics, Working Paper No. 201628.
- Ancharaz, V. (2009) David V. Goliath: Mauritius Facing Up to China, *European Journal of Development Research*, 21(4), 622-643. doi: <http://dx.doi.org/10.1057/ejdr.2009.26>
- Artner Annamária (2009) Kína mint globális tőkeexportőr In: Inotai András – Juhász Ottó (szerk.) *A változó Kína IV. Kína a nemzetközi gazdasági erőterben*, Budapest: MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások, 84-117.
- Bach, Q. V. (1987) *Soviet economic assistance to the less developed countries. A statistical analysis*. Oxford, Clarendon Press.
- Benczes István - Szent-Iványi Balázs (2010) Sikerek és kudarcok a fejlesztésben: Ázsia és Szubszaharai Afrika összevetése. In Magas István - Kutasi Gábor (szerk.) *Változó világgazdaság: Globális kormányzás - vállalati nemzetköziesedés - regionális fejlődés: Tanulmányok Simai Mihály 80. születésnapjára*, Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, 257-268.
- Berthélemy, J.-C. - Tichit, A. (2004) Bilateral donors' aid allocation decisions—a three-dimensional panel analysis, *International Review of Economics & Finance*, 13(3), 253-274. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.iref.2003.11.004>
- Brant, P. (2011) China and the International Aid Regime: Trilateral Initiatives. Presentation at EADI Conference. Rethinking Development in an Age of Scarcity and Uncertainty. 19-22 September, 2011. University of York.
- Brant, P. (2013) Chinese Aid in the South Pacific: Linked to Resources? *Asian Studies Review*, 37(2), 158-177. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/10357823.2013.767311>
- Brant, P. - Dornan, M. (2014) Chinese Assistance in the Pacific: Agency, Effectiveness and the Role of Pacific Island Governments, *Asia & the Pacific Policy Studies*, 1(2), 349-363. doi: <http://dx.doi.org/10.1002/app5.35>
- Bräutigam, D. (2009) *The dragon's gift: the real story of China in Africa*, OUP Oxford.

- Bräutigam, D. (2011) Aid 'With Chinese Characteristics: Chinese Foreign Aid and Development Finance Meet the OECD-DAC Aid Regime, *Journal of International Development*, 23(5), 752-764. doi: <http://dx.doi.org/10.1002/jid.1798>
- Bräutigam, D. - Xiaoyang, T. (2011) African Shenzhen: China's special economic zones in Africa, *The Journal of Modern African Studies*, 49(01), 27-54. doi: <http://dx.doi.org/10.1017/S0022278X10000649>
- Canby, K. – Hewitt, J. – Bailey, L. – Katsigris, E. – Xiufang, S. (2008) *China and the global market for forest products. Forest products trade between China & Africa: An analysis of imports & exports*, Forest Trends. Letölthető: http://www.forest-trends.org/documents/files/doc_515.pdf Letöltés ideje: 2016-01-08.
- Casanova, C., - Garcia-Herrero, A. - Xia, L. (2015) Chinese outbound foreign direct investment: How much goes where after round-tripping and offshoring? BBVA Research. Working Paper No. 15/17. Letölthető: https://www.bbva-research.com/wp-content/uploads/2015/06/15_17_Working-Paper_ODI.pdf Letöltés ideje: 2016-01-09.
- Chaponnière, J-R. (2009) Chinese Aid to Africa, Origins, Forms and Issues. In: Dijk, M. P. (szerk.) *The New Presence of China in Africa*. Amsterdam University Press. 55-82.
- Chin, G. – Takur, R. (2010) Will China Change the Rules of Global Order? *The Washington Quarterly*, 33(4), 119-138. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/0163660x.2010.516145>
- Collins, S. D. (2015) The Global Strategic Effects of South-South Foreign Aid, *The New England Journal of Political Science*, 8(1), 86.
- Csáki György (2012) Árfolyamháború vagy/és kereskedelmi háború? Kínai–amerikai vita a renminbi árfolyamáról, *Külgazdaság*, 56(7-8), 4-36.
- Dalgard, C-J. (2007) Donor policy rules and aid effectiveness. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 32(6), 1895-1920. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jedc.2007.07.002>
- Davies, M., - Draper, P. - Edinger, H. (2014) Changing China, changing Africa: Future contours of an emerging relationship, *Asian Economic Policy Review*, 9(2), 180-197. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/aepr.12059>
- Davies, P. (2007) *China and the end of poverty in Africa: towards mutual benefit?*, Report of Diakonia and Eurodad. Sundbyberg: Diakonia. Letölthető: http://asiandrivers.open.ac.uk/China_Africa_poverty_Davies_Aug2007%5B1%5D.pdf Letöltés ideje: 2015-03-10.
- Degnbol-Martinussen, J. - Engberg-Pedersen, P. (2003) *Aid: understanding international development cooperation*, Zed Books.
- De Haan, A. (2010) Will China change international development as we know it? *Journal of International Development*, 23(7), 881-908. doi: <http://dx.doi.org/10.1002/jid.1732>
- Development Initiatives (2006) *Global Humanitarian Assistance*, London: Development Initiatives.

- Diamond, J. (1999) *Guns, germs, and steel: The fates of human societies*, WW Norton & Company.
- Dreher, A. – Fuchs, A. (2011) Rogue Aid? The Determinants of China's Aid Allocation. Courant Research Centre Discussion Paper, 2011(93).
- Dreher, A. - Fuchs, A. - Nunnenkamp, P. (2013) New donors, *International Interactions*, 39(3), 402-415. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/03050629.2013.784076>
- Dreher, A. - Fuchs, A. - Hodler, R. - Parks, B. - Raschky, P. A. - Tierney, M. J. (2015) Aid on demand: African leaders and the geography of China's foreign assistance. SSRN Electronic Journal. doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2531966>
- Dreher, A. - Fuchs, A. - Parks, B. - Strange, A. M. - Tierney, M. J. (2015) Apples and Dragon Fruits: The Determinants of Aid and Other Forms of State Financing from China to Africa. doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2674601>
- ENSZ (1962) The United Nations Development Decade: Proposals for Action.
- ENSZ (2009) Nairobi Outcome Document of the High-Level United Nations Conference on South-South Co-operation, United Nations General Assembly.
- Executive Research Associates (2009) China in Africa. A Strategic Overview. Letölthető: http://www.ide.go.jp/English/Data/Africa_file/Manualreport/pdf/china_all.pdf Letöltés ideje: 2016-01-09.
- Field, A. (2009) *Discovering statistics using SPSS*, Sage publications.
- Fodor Erika (2005) A nemzetközi és magyar humanitárius segélypolitika alakulása. In: Gömbös Ervin (szerk.) *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*. Budapest: Magyar ENSZ Társaság és HUN-IDA Kht.
- Fodor Erika (2008) Az európai–afrikai fejlesztési együttműködés helye a kibontakozó globális partnerségben, *Külügyi Szemle*, 2008(4), 42-56.
- Gallup, J. L. - Sachs, J. D. - Mellinger, A. D. (1999) Geography and economic development, *International regional science review*, 22(2), 179-232.
- Glosny, M. A. (2006) *Meeting the Development Challenge in the 21st Century: American and Chinese Perspectives on Foreign Aid*, The Committee.
- Griffin, K. (1991) Foreign aid after the Cold War, *Development and Change*, 22(4), 645-685.
- Hall, R. E. - Jones, C. I. (1999) Why Do Some Countries Produce So Much More Output Per Worker Than Others?, *The Quarterly Journal of Economics*, 114(1), 83-116.
- Hernádi András (2011) Kínai közösségek a világban. In: Inotai, András – Juhász, Ottó (szerk.) *Kína és a Világ. Kína nemzetközi kapcsolatai és világgazdasági szerepének erősödése*.

- A kínai-magyar kapcsolatok*. Budapest: MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások. 202-229.
- Hidasi Gábor (1974) A kínai vezetés külpolitikai törekvéseinek tükröződése a Kína Népköztársaság gazdasági segélypolitikájában. *Külpolitika*, 1(1).
- Hidasi Gábor (1979) *Gazdasági és Politika a Kínai Népköztársaságban*, Budapest: Kossuth Kiadó.
- Hu, J. (2006) Address by President Hu Jintao at the Opening Ceremony of the Beijing Summit of the Forum on China-Africa Cooperation. Letölthető: <http://www.china.org.cn/english/features/focac/187678.htm> Letöltés ideje: 2015-07-03.
- Huang, W. - Wilkes, A. - Sun, X. - Terheggen, A. (2013) Who is importing forest products from Africa to China? An analysis of implications for initiatives to enhance legality and sustainability, *Environment, development and sustainability*, 15(2), 339-354. doi: <http://dx.doi.org/10.1007/s10668-012-9413-1>
- Hudson Institute (2012) *The Index of Global Philanthropy*, Washington D.C.: Hudson Institute.
- Inotai András (2011) A világgazdasági válság és a kínai külgazdaságpolitika: hatások és válaszok. In: Inotai, András – Juhász, Ottó (szerk.) *Kína és a Világ. Kína nemzetközi kapcsolatai és világgazdasági szerepének erősödése. A kínai-magyar kapcsolatok*. Budapest: MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások. 230-288.
- Jordán Gyula (1999) *Kína története*, Budapest: Aula Kiadó.
- Jordán Gyula (2010) A kínai soft power kérdéséhez. *Nemzet és Biztonság*. 2010. június. Letölthető: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/jordan_gyula-a_kinai_soft_power_kerdesehez.pdf, Letöltés ideje: 2015-03-10.
- Jordán Gyula (2012) Kína-modell és a kínai kivételesség kérdése, *Külügyi Szemle*, 2012. nyár, 105-124.
- Kim, S. - Lightfoot, S. (2011) Does ‘DAC-Ability’ Really Matter? The emergence of non-DAC Donors: Introduction to Policy Arena, *Journal of International Development*, 23(5), 711-721. doi: <http://dx.doi.org/10.1002/jid.1795>
- Kínai Népköztársaság (2011) *China's Foreign Aid: White Paper*, Peking: Kínai Államtanács Információs Irodája.
- Kínai Népköztársaság (2014) *China's Foreign Aid: White Paper*, Peking: Kínai Államtanács Információs Irodája.
- Kiss Judit (2005) A világkereskedelem, a nemzetközi pénzügyek és a fejlődő országok. In Gömbös Ervin (szerk.) *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*, Budapest: Magyar ENSZ Társaság és HUN-IDA Kht.

- Kiss Judit - Tétényi András (2009) Kína Politikai és Gazdasági Érdekei Fekete-Afrikában. In: Inotai András – Juhász Ottó (szerk.) *A Változó Kína III – Kína a Nemzetközi Politikai Erőtérben*, Budapest: MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások. 264-291.
- Kiss Judit (2015) Innovatív finanszírozás a nemzetközi fejlesztésben, *Külügyi Szemle*, 2015(4), 47-65.
- Kitano, N. - Harada, Y. (2015) Estimating China's foreign aid 2001–2013, *Journal of International Development*. doi: <http://dx.doi.org/10.1002/jid.3081>
- Kjøllestad, K. A. (2009) China's foreign aid in Africa Challenging the norms of foreign aid. *Studies in Development Management*, No. 5 MICRO 2009. Centre for Development Studies and Microfinance.
- Kjøllestad, K. A. (2010) Foreign Aid Strategies: China Taking Over? *Asian Social Science*, 6(10). doi: <http://dx.doi.org/10.5539/ass.v6n10p3>
- Kobayashi, T. (2008) Evolution of China's Aid Policy. JBICI Working Paper No. 27. Japan Bank for International Cooperation.
- Kondoh, H. - Kobayashi, T. - Sato, J. - Shiga, H. (2010) Diversity and Transformation of Aid Patterns in Asia's "Emerging Donors". JICA Research Institute Research Paper No. 21. Letölthető: https://jica-ri.jica.go.jp/publication/assets/JICA-RI_WP_No.21_2010.pdf. Letöltés ideje: 2014-09-25.
- Kondoh, H. - Kobayashi, T. - Sato, J. - Shiga, H. (2011) "Emerging Donors" from a Recipient Perspective: An Institutional Analysis of Foreign Aid in Cambodia, *World Development*, 39(12), 2091-2104. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2011.04.014>
- Kragelund, P. (2011) Back to BASICS? The Rejuvenation of Non-traditional Donors' Development Cooperation with Africa, *Development and Change*, 42(2), 585-607. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-7660.2011.01695.x>
- Lancaster, C. (2008) *Foreign aid: Diplomacy, development, domestic politics*, University of Chicago Press.
- Lancaster, C. (2009) *The Chinese aid system*. Essay. Center for Global Development. Letölthető: http://www.cgdev.org/files/13953_file_Chinese_aid.pdf. Letöltés ideje: 2015-09-30.
- Lehoczki Bernadett (2009) *Latin-Amerika és Kína: a kapcsolatok új rendszere? Latin America and China: New System of Relations?*, Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem. Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola.
- Lehoczki Bernadett (2015) Relations between China and Latin America: Inter-regionalism beyond the Triad, *Society and Economy in Central and Eastern Europe*, 37(3), 379-402.

- Li, J. (2015) Who and What Influences the Allocation of China's Foreign Aid in Africa. *East Asia Society for Tomorrow (EAST)* Vol. 5, No.1.
- Li, X. (2008) An Overview of China's Foreign Aid and Aid to Africa, In: *Presentation at DAC/POVNET Workshop on China's Experience of Poverty Reduction at Home and in Africa*.
- Li, X. – Banik, D. – Tang, L. – Wu, J (2014) Difference or Indifference: China's Development Assistance Unpacked, *IDS Bulletin*, 45(4).
- Li, X. (2016) *Does Conditionality Still Work? China's Development Assistance and Democracy in Africa*. University of British Columbia.
- Lin, P. (1962) Long Live the Victory of People's War!. Pamphlet. First Published: Lin Biao Reference Archive. Letölthető: https://www.marxists.org/reference/archive/lin-biao/1965/09/peoples_war/ Letöltés ideje: 2014-07-22.
- Lum, T. (2009) China's assistance and government-sponsored investment activities in Africa, Latin America, and Southeast Asia, Congressional Research Service. CRS Report for Congress. Letölthető: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R40940.pdf> Letöltés ideje: 2014-08-18.
- Lumsdaine, D. H. (1993) *Moral vision in international politics: the foreign aid regime, 1949-1989*, Princeton University Press.
- Maizels, A. - Nissanke, M. K. (1984) Motivations for aid to developing countries, *World Development*, 12(9), 879-900.
- Manning, R. (2006) Will 'Emerging Donors' Change the Face of International Co-operation?, *Development policy review*, 24(4), 371-385. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-7679.2006.00330.x>
- Mawdsley, E. (2007) China and Africa: Emerging challenges to the geographies of power, *Geography Compass*, 1(3), 405-421. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1749-8198.2007.00019.x>
- Mawdsley, E. (2012) *From Recipients to Donors: The Emerging Powers and the Changing Development Landscape*, London: Zed.
- Mawdsley, E. - Savage, L. - Kim, S. M. (2014) A 'post-aid world'? Paradigm shift in foreign aid and development cooperation at the 2011 Busan High Level Forum, *The Geographical Journal*, 180(1), 27-38. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1475-4959.2012.00490.x>
- McCormick, D. (2008) China and India as Africa's New Donors: The Impact of Aid on Development, *Review of African Political Economy*, No. 115, 73-92. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/03056240802011501>

- McEwan, C. – Mawsdley, E. (2012) Trilateral development cooperation: Power and politics in emerging aid relationships. *Development and Change*, 43(6), 1185-1209. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-7660.2012.01805.x>
- McKinlay, R. D. - Little, R. (1977) A foreign policy model of US bilateral aid allocation, *World Politics*, 30(1), 58-86.
- Morgenthau, H. (1962) A Political Theory of Foreign Aid, *American Political Science Review*, 56(02), 301-309.
- Müller, K. (1967) *The foreign aid programs of the Soviet bloc and Communist China*, Walker.
- Naidu, S. - Herman, H. (2009) Africa's new Development Partners: China and India- Challenging the status quo?, *Aid to Africa: Redeemer or Coloniser*.
- Naim, M. (2007) Rogue aid, *Foreign policy*, (159), 96.
- North, D. C. (1990) *Institutions, institutional change and economic performance*, Cambridge university press.
- OECD (2006) *Development at a Glance. Statistics by Region, 2006 Edition.*, Párizs: OECD.
- OECD (2011) *Busan partnership for effective development cooperation.*, Párizs: OECD.
- OECD (2014) *Making Development Co-operation More Effective. 2014 Progress Report.*, Párizs: OECD. doi: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264209305-en>
- Paragi Beáta.- Szent-Iványi Balázs (2006) Szükség vagy érdek? A nemzetközi fejlesztési együttműködés és segélyezés érdek-és motivációrendszere, *Társadalom és Gazdaság*, 28(1), 99-121.
- Paragi Beáta - Szent-Iványi Balázs - Vári Sára. (2007) Nemzetközi fejlesztési segélyezés: tankönyv, *TeTT Consult Kft., Budapest*.
- Paulo, S. - Reisen, H. (2010) Eastern donors and western soft law: Towards a DAC donor peer review of China and India?, *Development Policy Review*, 28(5), 535-552. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-7679.2010.00497.x>
- Radelet, S. (2012) The Unprecedented Gains in Global Development and New Directions for Development Assistance, Shah, E. R. – Radelet, S. (szerk.) *Frontiers in Development*. Washington, D.C.: USAID.
- Reilly, J. (2012) A Norm-Taker or a Norm-Maker? Chinese aid in Southeast Asia, *Journal of Contemporary China*, 21(73), 71-91. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/10670564.2012.627667>
- Reilly, J. (2013) China and Japan in Myanmar: Aid, Natural Resources and Influence, *Asian Studies Review*, 37(2), 141-157. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/10357823.2013.767310>

- Reisen, H. (2007) Is China actually helping improve debt sustainability in Africa, *G24 policy brief*, (9).
- Rodrik, D. - Subramanian, A. - Trebbi, F. (2004) Institutions rule: the primacy of institutions over geography and integration in economic development, *Journal of economic growth*, 9(2), 131-165. doi: <http://dx.doi.org/10.1023/B:JOEG.0000031425.72248.85>
- Rotberg, R. I. (2009) *China into Africa: Trade, aid, and influence*, Brookings Institution Press.
- Sachs, J. (2005) *The end of poverty: How we can make it happen in our lifetime*, Penguin UK.
- Sachs, J. D. (2003) Institutions Don't Rule: Direct Effects of Geography on Per Capita Income, *NBER Working Paper Series*, 9490.
- Sachs, J. D. - Warner, A. M. (1995) Natural Resource Abundance and Economic Growth, *NBER Working Paper Series*, 5398.
- Saidi, M. D. - Wolf, C. (2011) Recalibrating Development Co-operation: How Can African Countries Benefit from Emerging Partners? OECD Development Centre Working Papers, No. 302. Paris: OECD Publishing. doi: <http://dx.doi.org/10.1787/5kg83kvgnz0v-en>
- Sanfilippo, M. (2010) Chinese FDI to Africa: What Is the Nexus with Foreign Economic Cooperation?, *African Development Review*, 22(1), 599-614. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8268.2010.00261.x>
- Sen, A. K. (2003) *A fejlődés mint szabadság*, Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Shambaugh, D. (2013) *China goes global: The partial power*, Oxford University Press.
- Shimomura, Y. - Ohashi, H. (2013) *A Study of China's Foreign Aid: An Asian Perspective*, Palgrave Macmillan. doi: <http://dx.doi.org/10.1057/9781137323774>
- Simai Mihály (2005) The Civil Society and the Development Process. In Gömbös Ervin (szerk.) *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*, Budapest: Magyar ENSZ Társaság és HUN-IDA Kht.
- Simai Mihály (2008) *A világgazdaság a XXI. század forgatagában: új trendek és stratégiák*, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szakáli Máté (2015) Szafarin a Sárkány: Kína befektetései Afrikában – motivációk, stratégia, tendenciák, *Külügyi Szemle*, 2015(3), 75-95.
- Szentes Tamás (2005) Fejlődés és segélyezési politika a felgyorsult globalizáció és regionalizálódás korában. In Gömbös Ervin (szerk.) *A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században*, Budapest: Magyar ENSZ Társaság és HUN-IDA Kht., 29-54.
- Szentes Tamás - Török Hilda - Blahó András (1999) *Világgazdaságtan*, Budapest: Aula.

- Szent-Iványi Balázs - Tétényi András (2008) Transition and foreign aid policies in the Visegrád countries: a path dependant approach. *Transition studies review*, 15(3), 573-587. doi: <http://dx.doi.org/10.1007/s11300-008-0021-6>
- Szilágyi Judit (2015) Washingtoni vagy pekingi konszenzus? Világgazdasági súlyponteltolódások az Egyesült Államok és Kína között. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem. Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola.
- Szunomár Ágnes (2012) Kínai külpolitika, kínai hatalmi politika: folyamatosság és változás, *Külügyi Szemle*, 2012(2), 125-142.
- Szunomár Ágnes (2014) China's relations with the developing world: a new type of colonialism or a fruitful cooperation, *China's changing competitiveness*. 95-119.
- Tan-Mullins, M. - Mohan, G. - Power, M. (2010) Redefining 'aid' in the China–Africa context, *Development and Change*, 41(5), 857-881. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-7660.2010.01662.x>
- Tarrósy István (2008) Sino–afrikai kapcsolatok a világpolitika rendszerében. Kölcsönös hasznok és lehetőségek a 21. században, *Külügyi Szemle*, 2008(4), 81-93.
- Tálás Barna (2006) Kína, a 21. század leendő hiperhatalma, *Külügyi Szemle*, 2006(1-2), 16-70.
- Tálás Barna (2011) Mi a "kínai modell"? In: Inotai András – Juhász Ottó (szerk.) Kína belső viszonyai. Budapest: MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások. 297-332.
- Tálás Barna (2012) A kínai civilizáció újabb reneszánsza a XXI. század első évtizedeiben, *Külügyi Szemle*, (2), 24-53.
- Udvari Beáta (2014) Realignment in international development cooperation: Role of emerging donors, *Society and Economy*, 36(3), 407-426. doi: <http://dx.doi.org/10.1556/SocEc.36.2014.3.5>
- Udvari Beáta – Pontet Julianna (2015) Költségvetés-támogatás: útban a hatékonyabb segélyezés felé (?), *Külgazdaság*, 59(1-2), 134-163.
- UNDP (1990) *Human Development Report*, New York: UNDP.
- Vámos Péter (2006) A Kínai Nagy hatalom Születése, *História*, (1).
- Vámos Péter (2010) A civil szervezetek helyzete Kínában. In: Inotai András – Juhász Ottó (szerk.) Kína és a válság I. - Kína a globális válság első szakaszában. Budapest: MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások. 155-176.
- Világbank (2011) *Chinese Investments in Special Economic Zones in Africa: Progress, Challenges and Lessons Learned. Final Report*. Világbank.
- Vos, R. - Montes, M. (2014) *Retooling global development and governance*, A&C Black.

- Völgyi Katalin (2011) Kína regionális kapcsolatrendszerei az ázsiai és afrikai relációkban In: Inotai, András – Juhász, Ottó (szerk.) *Kína és a Világ. Kína nemzetközi kapcsolatai és világgazdasági szerepének erősödése. A kínai-magyar kapcsolatok*. Budapest: MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások. 79-134.
- Wei, W. (2005) China and India: Any difference in their FDI performances?, *Journal of Asian Economics*, 16(4), 719-736. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.asieco.2005.06.004>
- Weng, X. - Putzel, L. - Kandulu, M. M. - Ekman, S. - Zafinikamia, M.-L. - Assembe-Mvondo, S. - Cerutti, P. O. - Lescuyer, G. (2014) *The Africa-China timber trade: Diverse business models call for specialized policy responses*. Center for International Forestry Research (CIFOR), Bogor, Indonesia.
- Woods, N. (2008). Whose Aid? Whose Influence? China, Emerging Donors and the Silent Revolution in Development Assistance. *International Affairs* 84 (6): 1205-1221. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2346.2008.00765.x>
- Yap Co, C. (2014) Chinese Contractors in Developing Countries. *Review of World Economics*, 150(1), 149-171. doi: <http://dx.doi.org/10.1007/s10290-013-0170-5>
- Zhang, Y. - Gu, J. - Chen, Y. (2015) *China's Engagement in International Development Cooperation: The State of the Debate*. Institute of Development Studies, UK.
- Zhou, H. (2012) China's Evolving Aid Landscape: Crossing the River by Feeling the Stones, In: Chaturvedi, S. - Fues, T. – Sidiropoulos, E. (szerk.) *Development Cooperation and Emerging Donors*. London, New York: Zed Books.

V. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke

Tudományos könyv, könyvfejezet

Vári Sára (2009) A nemzetközi segélypolitika és Kína elvei, érdekei. In: Inotai András – Juhász Ottó (szerk.) *Stratégiai kutatás: A változó Kína – IV. Kína a nemzetközi gazdasági erőterben*. Budapest: MTA Világgazdasági Kutatóintézet – Miniszterelnöki Hivatal. 223-237.

Szent-Iványi Balázs – Vári Sára (2008) A nemzetközi fejlesztési segélyezés gazdasági hatásai a donorországokban. In: Kiss Judit (szerk.) *Milyen legyen Magyarország nemzetközi fejlesztéspolitikája?* Budapest: MTA Világgazdasági Kutatóintézet – Miniszterelnöki Hivatal.

Paragi Beáta – Szent-Iványi Balázs – Vári Sára (2008) A bilaterális fejlesztéspolitikák összehasonlítása. In: Kiss Judit (szerk.) *Milyen legyen Magyarország nemzetközi fejlesztéspolitikája?* Budapest: MTA Világgazdasági Kutatóintézet – Miniszterelnöki Hivatal.

Paragi Beáta – Szent-Iványi Balázs – Vári Sára (2007) *Nemzetközi fejlesztési segélyezés. Tankönyv*. Budapest: Tett Consult Kft.

Referált szakmai folyóirat

Vári Sára (Megjelenésre vár) A kínai fejlesztési együttműködés Afrikában az ezredfordulót követő évtizedben. *Külgazdaság*.

Vári Sára (2007) A nemzetközi fejlesztési együttműködés a közvélemény tükrében. *Társadalomkutatás*, 1 (25). 87-101.

Egyéb

Vári Sára (2006) Az EU csatlakozás társadalmi hatásai Magyarországon a nemzetközi fejlesztési politika tükrében. In: Tamás Cs. G. (szerk.) *Magyarország és az Európai Unió. Díjnyertes Pályázatok 2006*. Budapest: Magyar Országgyűlés Hivatala. 149-178.